

ΦΑΛΑΓΞ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΙΓΥΠΤΟΥ: ΤΟ ΠΡΕΛΟΥΔΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΤΣΙΚΩΣΤΑΣ

ΑΝΧΗΣ (ΠΒ)-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Λίγες ημέρες μετά την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, ο Ιωάννης Μεταξάς αποφάσισε να συγκροτήσει τη Φάλαγγα Ελλήνων Αιγύπτου (ΦΕΑ)¹ με την επιστράτευση των ομογενών που διέμεναν στη Μέση Ανατολή, στηρίζοντας την επιτυχία της κυρίως στην ισχυρή παροικία του αιγυπτιακού ελληνισμού. Οι Έλληνες μόνιμοι κάτοικοι του εξωτερικού δεν απαλλάσσονταν από την υποχρέωση της στρατιωτικής θητείας, με τη διαφορά ότι είχαν τη δυνατότητα εξαγοράς της εάν δεν επιθυμούσαν να προσέλθουν στην Ελλάδα για την τετράμηνη εκπαίδευση που όριζε η στρατολογική νομοθεσία. Το πρωτόγνωρο για τη χώρα εγχείρημα της οργάνωσης στρατιωτικής δύναμης μακριά από την επικράτεια, αφενός προέβλεπε την κατάταξη όσων κατοίκων της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης, της Συρίας και του Σουδάν κατείχαν την ελληνική ιθαγένεια και υπηκοότητα και άνηκαν στις κλάσεις που είχαν ήδη επιστρατευτεί στην Ελλάδα και, αφετέρου, επέτρεπε την εθελοντική προσέλευση στους άνδρες ηλικίας από 20 έως 45 ετών². Ο αριθμός των μονάδων που θα αποτελούσαν τη Φάλαγγα δεν καθορίστηκε, αφού δεν ήταν δυνατόν να προσδιοριστεί ο βαθμός ανταπόκρισης στο κάλεσμα της κυβέρνησης. Αν η επιστράτευση και η εθελοντική παρουσίαση δεν απέδιδαν ικανοποιητικά αποτελέσματα, είχε αφεθεί ανοικτή η πιθανότητα να αποσταλούν από την Ελλάδα έφεδροι παλαιότερων κλάσεων³ και να προσκληθούν Έλληνες κατά το γένος με αλλοδαπή υπηκοότητα που διέμεναν σε άλλες χώρες.

Τον διοικητή της ΦΕΑ, έφεδρο συνταγματάρχη ιππικού Χαράλαμπο Οικονομόπουλο⁴, θα ακολουθούσαν τρεις μόνιμοι λοχαγοί, με την πρόβλεψη οι ανάγκες σε αξιωματικούς

---

¹ Α.Π.10143/5 Νοεμβρίου 1940/Υπουργείο Στρατιωτικών/ΓΕΣ/1^ο Γρ./Β', Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/10/1.

² Εγκύκλιος Διαταγή 322/2 Νοεμβρίου 1940/Υπουργείο Στρατιωτικών, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/10/2.

³ Έφεδροι αξιωματικοί και οπλίτες κλάσεων 1910 και 1920 και εντεύθεν, αντίστοιχα.

⁴ Ο Χαράλαμπος Οικονομόπουλος, ακραιφνής βασιλικός, είχε ονομασθεί ανθυπολοχαγός το 1914 και αποταχθεί το 1917. Επανήλθε στο στράτευμα το 1920 με το βαθμό του ιλάρχου και απομακρύνθηκε εκ νέου το 1923 λόγω συμμετοχής του στο αντικίνημα των υποστρατήγων Γαργαλίδη-Λεοναρδόπουλου. Τέσσερα χρόνια αργότερα προήχθη σε αντισυνταγματάρχη χωρίς να επανέλθει στην ενεργό υπηρεσία. Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου ανακλήθηκε με το βαθμό του έφεδρου συνταγματάρχη και απεστάλη στην Αίγυπτο για να οργανώσει τη ΦΕΑ. Όταν τον Ιούνιο του 1941 η ΦΕΑ έπαψε να υφίσταται, τοποθετήθηκε διοικητής στην Έμπεδο Μονάδα και μετά τη διάλυσή της ανέλαβε Γενικός Διευθυντής του υπουργείου Στρατιωτικών. Τη θέση αυτή διατήρησε έως την αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων από τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο τον Μάιο του 1942, οπότε τερματίστηκε η

να καλυφθούν, σε πρώτη φάση, από έφεδρους Αιγυπτιώτες και έφεδρους από την Ελλάδα, ενώ τις κενές θέσεις μετά την ολοκλήρωση της επιστράτευσης θα συμπλήρωναν μόνιμα στελέχη.

Ο Οικονομόπουλος έφτασε στο Κάιρο στις 5 Νοεμβρίου 1940, όπου ανέλαβε και τα καθήκοντα του συνδέσμου μεταξύ της ελληνικής πρεσβείας, του Γενικού Επιτελείου Στρατού και του Γενικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής (ΓΣΜΑ). Η ΦΕΑ, για το διάστημα που θα παρέμενε στην Αίγυπτο, υπάχθηκε επιχειρησιακά στο βρετανικό Στρατηγείο, λογίστηκε σχηματισμός ισότιμος ταξιαρχίας⁵ και της παραχωρήθηκε το στρατόπεδο στο Σίντι Μπισρ (Sinti Bishr), 13 χιλιόμετρα βορείως της Αλεξάνδρειας.

Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε την κατάταξη 2.000 ανδρών με στόχο τη συγκρότηση τριών ταγμάτων πεζικού. Η σχεδόν επάλληλη όμως δήλωση των Βρετανών ότι δεν ήταν σε θέση να προχωρήσουν στη συλλήβδην χορήγηση του απαιτούμενου στρατιωτικού υλικού για τον εξοπλισμό ανάλογης δύναμης, ανέτρεψε τον προγραμματισμό. Εξαιτίας αυτής της αδυναμίας, τον Ιανουάριο του 1941 το ΓΣΜΑ ενέκρινε την κατάταξη των κλάσεων 1940 και 1941 -περίπου 1.000 Αιγυπτιωτών- για τη συγκρότηση ενός τάγματος πεζικού, με δύναμη 26 αξιωματικούς και 877 οπλίτες⁶.

Στις 20 Ιανουαρίου 1941 παρουσιάστηκαν με προσωπικές προσκλήσεις 13 έφεδροι αξιωματικοί, 8 έφεδροι υπαξιωματικοί και 12 εγγράμματοι οπλίτες. Όλοι τους στάλθηκαν αμέσως στη βρετανική Σχολή Πεζικού της Τζενείφα (Geneifa). Τα μαθήματα στη Σχολή, που άρχισαν στις 27 Ιανουαρίου και ολοκληρώθηκαν στις 15 Φεβρουαρίου, παρακολούθησαν και τα στελέχη, που, εν τω μεταξύ, είχαν σταδιακά αποσταλεί από την Ελλάδα⁷.

Κατόπιν εγκρίσεως του ΓΣΜΑ⁸, το Τμήμα Στρατολογίας της ΦΕΑ, προχώρησε το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου στην πρόσκληση των κλάσεων 1940 και 1941. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με την αρχική απόφαση της κυβέρνησης, γνωστοποίησε και τη δυνατότητα εθελοντικής κατάταξης χωρίς να συμπεριλάβει τον όρο κατοχής της ελληνικής ιθαγένειας⁹. Στην κατάταξη που πραγματοποιήθηκε στις 16 του ίδιου μήνα,

---

ενεργός συμμετοχή του στη στρατιωτική προσπάθεια, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φάκελοι Στρατιωτικού Προσωπικού.

⁵ Αρ.Πρωτ.2/ 19 Φεβρουαρίου 1941/ΦΕΑ, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/10/4.

⁶ Στο Τάγμα εφαρμόστηκε η βρετανική δομή οργάνωσης των μονάδων πεζικού. Συγκροτήθηκε από τέσσερις λόχους πεζικού των τριών διμοιριών και ομάδα διοικήσεως, ένα λόχο διοικήσεως των έξι διμοιριών (διαβιβάσεων, όλμων, κάριερς, αντιαρματικών, διαχείρισης και οπλοπολυβόλων), CRME 9032/A.G.1(c)/ 24 Ιανουαρίου 1941, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.800/Γ/5/3.

⁷ Τον Ιανουάριο 1941 απεστάλησαν στην Αίγυπτο οι μόνιμοι λοχαγοί πεζικού Δ. Καραβέλας, Κ. Καμπανάρος και Χ. Αραχωβίτης, ο μόνιμος λοχαγός στρατολογίας Μεντζελόπουλος, ο έφεδρος υπίατρος Κ. Κοτζάκης και ένας έφεδρος υπολοχαγός διαχειριστής. Σ' αυτούς προστέθηκαν και δώδεκα δευτεροετείς ευέλπιδες τάξεως 1942, οι οποίοι είχαν ονομαστεί ανθυπασπιστές με το ΒΔ/13 Απριλίου 1941 και είχαν διαφύγει στην Αίγυπτο μετά τη μάχη της Κρήτης. Η εκπαίδευση των ευελπίδων διήρκεσε μόλις 9 ημέρες, επιτείνοντας την ανάγκη για τη συνεχή επίβλεψή και καθοδήγησή τους στη διοίκηση των τμημάτων λόγω απειρίας, Αρ.Εμπ.Πρωτ.16/6 Μαρτίου 1941/ΦΕΑ/1^ο Γραφείο, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/10/13.

⁸ CRME/9032/A.G.1(c)/3 Φεβρουαρίου 1941/ΓΣΜΑ/ΓΠΜΑ, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/ Φ.810/Β/3/5.

⁹ Εγκύκλιος Διαταγή υπ' αριθ.322/2 Νοεμβρίου 1941, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/ 10/1.

παρουσιάστηκαν 952 υπόχρεοι θητείας και 778 εθελοντές. Ικανοί κρίθηκαν οι 912, εκ των οποίων οι 362 ήταν εθελοντές.

Στις 21 Φεβρουαρίου εκδόθηκε από τη ΦΕΑ η διαταγή συγκροτήσεως της πρώτης ελληνικής μονάδας στη Μέση Ανατολή με την ονομασία «Δωδεκανησιακό Τάγμα»¹⁰ και διοικητή τον λοχαγό πεζικού Δημοσθένη Καραβέλα. Το Τάγμα αποτελέστηκε από τέσσερις λόχους ακροβολιστών (πεζικού) και ένα λόχο ειδικοτήτων που μετονομάστηκε αργότερα σε λόχος διοικήσεως. Για την κάλυψη των ελλείψεων σε κατώτερους υπαξιωματικούς, σε έναν από τους λόχους πεζικού τοποθετήθηκαν όλοι οι εγγράμματοι οπλίτες και, με διοικητή τον λοχαγό πεζικού Κ. Καμπανάρο, εφαρμόστηκε το πρόγραμμα εκπαίδευσης υποψηφίων βαθμοφόρων με βάση την οργάνωση των αντίστοιχων ελληνικών σχολείων. Η εκπαίδευση των απαραίτητων για την επάνδρωση των λόχων δεκανέων ολοκληρώθηκε στο τέλος Μαΐου, ενώ η φοίτηση των υπολοίπων που προορίζονταν για λοχίες συνεχίστηκε.

Η ονοματοθεσία του Τάγματος, έμπνευση του Ιωάννη Μεταξά, αποσκοπούσε στην υποδήλωση της ελληνικότητας της Δωδεκανήσου και στην παρότρυνση των κατοίκων της να αποδείξουν με τη διαφυγή τους στην Αίγυπτο την αντίδρασή τους στην ιταλική κατοχή. Σε έντονα φορτισμένη συναισθηματικά ατμόσφαιρα, η ορκωμοσία των νεοσυλλέκτων πραγματοποιήθηκε στις 25 Μαρτίου 1941, ανήμερα της επετείου έναρξης του απελευθερωτικού αγώνα, λίγο πριν τη νέα υποδούλωση της Ελλάδας. Η δυσμενής εξέλιξη της στρατιωτικής κατάστασης μετά την απόφαση του Χίτλερ (Adolf Hitler) να καταλάβει τα Βαλκάνια, είχε εκ των πραγμάτων καταστήσει σαφές ότι ο σκοπός συγκρότησης της ΦΕΑ έπρεπε να επαναπροσδιοριστεί.

Η εκπαίδευση των κληρωτών ξεκίνησε με τον φιλόδοξο στόχο το Τάγμα να καταστεί επιχειρησιακό έως το τέλος Ιουνίου, μιας και σύμφωνα με τις οδηγίες του βρετανικού Στρατηγείου δεν θα εφαρμοζόταν πρόγραμμα ταχύρυθμης εκπαίδευσης. Τα προβλήματα όμως που έκαναν την εμφάνισή τους από τις πρώτες ημέρες, κατέτειναν στο συμπέρασμα ότι δεν είχαν εξεταστεί ενδελεχώς οι ανυπέρβλητες, τελικά, δυσκολίες για την υλοποίηση του χρονοδιαγράμματος, με κυριότερη την έλλειψη έμπειρων αξιωματικών. Οι τρεις μόνιμοι λοχαγοί δεν επαρκούσαν για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών, ενώ το μοναδικό πεδίο βολής που υπήρχε στην περιοχή του Αμπουκίρ (Abukir) ήταν διαθέσιμο για χρήση από τη μονάδα μόλις μία φορά το μήνα. Αλλά και οι δυσλειτουργίες των βρετανικών υπηρεσιών διοικητικής μέριμνας ως προς τον εξοπλισμό και την ένδυση της μονάδας επέτειναν τα προβλήματα και ανέστειλλαν την πρόοδο της εκπαίδευσης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι τον Φεβρουάριο του 1941 στους νεοσύλλεκτους χορηγήθηκε θερινός ιματισμός με χλαίνη, ιταλικά τυφέκια 6.5 χιλ., προερχόμενα από λάφυρα πολέμου σε κακή κατάσταση και οπλοπολυβόλα Μπρέντα (Brenda), σε οριακές ποσότητες για την εξοικείωση των μαχητών στη βολή¹¹.

¹⁰ Αρ.Πρωτ.1/19 Φεβρουαρίου 1941/ΦΕΑ/1^ο Γραφείο, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/ 10/3.

¹¹ Σύμφωνα με έκθεση που συνέταξε ο διοικητής των στρατευμάτων που στάθμευαν στην περιοχή του Σουέζ, οι κύριες αιτίες των προβλημάτων προσδιορίζονταν στην απουσία κατάλληλων εκπαιδευτών, τις ελλείψεις σε επιχειρησιακά και εκπαιδευτικά υλικά και την εφαρμογή παρωχημένου εκπαιδευτικού συστήματος εκπαίδευσης. Υπό αυτές τις συνθήκες ήταν αδύνατο να βελτιωθεί το ηθικό των ανδρών και

Τις δυσκολίες για την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης επέτεινε και η διαταγή μεταστάθμευσης του Τάγματος στην Τζενέιφα, νότια της Ισμαηλίας, προκειμένου να ενισχυθεί το μέτωπο της Βόρειας Αφρικής. Με δεδομένη την πλημμυλή ετοιμότητα της ελληνικής μονάδας, η απόφαση του ΓΣΜΑ αποσκοπούσε στην αποδέσμευση μάχιμων βρετανικών μονάδων από τα καθήκοντα φρούρησης αιχμαλώτων στο στρατόπεδο Φάγιεντ (Fagient). Το Δωδεκανησιακό Τάγμα, στο οποίο είχαν ενταχθεί στις αρχές Μαΐου και 135 Έλληνες κληρωτοί¹², ανέλαβε τη νέα του αποστολή στις 25 Μαΐου. Την ίδια εποχή λήφθηκε η απόφαση για τη συγκρότηση Εμπέδου Υποδοχής και Διαμετακομίσεως στο στρατόπεδο του Σίντι Μπισρ¹³. Στη νέα μονάδα ανατέθηκε η υποδοχή, η διαλογή και η κατάταξη τόσο των εθελοντών Ελλήνων της Μέσης Ανατολής όσο και των φυγάδων που άρχισαν να καταφθάνουν στην Αίγυπτο μετά την υποδούλωση της Ελλάδας.

Παράλληλα με τις προσπάθειες για την οργάνωση της ΦΕΑ, είχε ληφθεί μέριμνα και για τη συγκρότηση μονάδων διοικητικής μέριμνας. Από το τέλος του 1940 οι Βρετανοί είχαν προτείνει στον Οικονομόπουλο να οργανώσει δύο συνεργεία μεταγωγικών αυτοκινήτων και ένα συνεργείο πυροβόλων, η επάνδρωση των οποίων θα στηριζόταν στην εθελοντική προσέλευση Ελλήνων τεχνιτών της Αλεξάνδρειας. Το 1^ο Συνεργείο Περισυλλογής Μεταγωγικών Αυτοκινήτων συγκροτήθηκε στις 8 Ιανουαρίου 1941 με δύναμη 60 ανδρών, στη βρετανική στρατιωτική βάση της Μάρσα Ματρούχ (Marsa Matruh). Το 2^ο Συνεργείο Επισκευής Μεταγωγικών Αυτοκινήτων συγκροτήθηκε στις 20 Ιανουαρίου με δύναμη 80 ανδρών στο Ουαρντιάν (Uardian) της Αλεξάνδρειας. Έως το τέλος του μήνα είχε οργανωθεί και το 1^ο Συνεργείο Πυροβόλων στο βρετανικό στρατόπεδο «Μουσταφά» (Mustafa) της Αλεξάνδρειας, με προσωπικό που διέθεσαν οι Έλληνες εργοστασιάρχες της περιοχής. Αποστολή των τριών συνεργείων ήταν η επιδιόρθωση των επισκευάσιμων λαφύρων από τις επιχειρήσεις στη Βόρειο Αφρική τα οποία διέθετε το ΓΣΜΑ για την ενίσχυση του αγώνα της Ελλάδας εναντίον των Ιταλών. Τους δύο επόμενους μήνες κατάφεραν να θέσουν σε λειτουργία και να αποστείλουν στην Ήπειρο 150 μεταγωγικά οχήματα, 100 ορειβατικά πυροβόλα 65 χιλ. και σημαντικές ποσότητες τυφεκίων, αντιαρματικών πυροβόλων, όλμων και πυρομαχικών. Το 1^ο Συνεργείο Αυτοκινήτων και το 1^ο Συνεργείο Πυροβόλων διαλύθηκαν τον Ιούνιο 1941, ενώ το 2^ο Συνεργείο Αυτοκινήτων υπάχθηκε στην Έμπεδο Μονάδα όταν μεταστάθμευσε στη Τζενέιφα.

Έτσι, όταν τον ίδιο μήνα την ευθύνη για την συγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων ανέλαβε η εξόριστη κυβέρνηση, η ΦΕΑ αποτελούταν από το Δωδεκανησιακό Τάγμα,

---

να περιοριστούν οι αντιδράσεις που πλησίαζαν τα όρια της απειθαρχίας, Τσουδερός Εμμ., *Ιστορικό Αρχείο*, τ. Δ', σ. 22.

¹² Επρόκειτο για 110 ιππείς που είχαν αποσταλεί στη Νότιο Αφρική τον Δεκέμβριο 1940 με επικεφαλής τον έφεδρο αντισυνταγματάρχη πυροβολικού Παπασταθόπουλο, στον οποίο μετά τη συγκρότηση του ΑΒΕΣΜΑ ανατέθηκε η διοίκηση του 1^{ου} Συντάγματος Πεδινού Πυροβολικού, για την παραλαβή ίππων και 25 βοηθητικούς στρατιώτες συνοδούς Ιταλών αιχμαλώτων από το βορειοηπειρωτικό μέτωπο. Όλους η κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς τους βρήκε στην Αίγυπτο.

¹³ Διαταγή CRME/9032/32/A.G.1(c)/29 Μαΐου 1941, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Δ/ 3/91.

την Έμπεδο Μονάδα και το 2^ο Συνεργείο Επισκευής Αυτοκινήτων¹⁴. Προκειμένου να διαπιστωθεί το επίπεδο της ετοιμότητας των τμημάτων που θα αποτελούσαν τους πυρήνες επέκτασης της στρατιωτικής οργάνωσης, οι μονάδες επιθεωρήθηκαν στις 10 Ιουνίου από τον υπουργό Στρατιωτικών και τρεις ημέρες αργότερα από τον βασιλιά.

---

¹⁴ Η εξέλιξη αυτή ματαίωσε την υλοποίηση της διαταγής του ΓΣΜΑ για τη συγκρότηση του δεύτερου τάγματος της Φάλαγγας, με δύναμη 32 αξιωματικούς και 752 οπλίτες, CRME/11489/A.G.1.(a)/29 Μαΐου 1941, Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ/Φ.802/Η/ 10/22.